

története (73. sz.), Gazda: A százarcú szén (69. sz.), és végül a rokontémájú Freund: A földgáz (76. sz.) című füzetet. A szén után következik a vas. Vécsey: A vas- és acélgártás (84. sz.) a kohászat munkáját ismerteti népszerűen, a nagy kemencétől a különleges acélgártásig. György: Automatagépek (90. sz.). Részletesebben ismerteti meg bennünket az ember új segítőtársainak működésével. Az automatizálás erősen foglalkoztatja a mai ember képzeletét és ezért ajánljuk az erről szóló könyveket, a többi közé beékelve és nem egymásután. A villamosság iránt érdeklődőknek ajánljuk először Gaponov: A villamosság elemei (51. sz.) c. művét, majd Adirovics: Az elektromos áram (63. sz.), Ember: Amíg az áram eljut a fogyasztóig (77. sz.) és Valkó: Telefon és távíró (70. sz.) című füzeteket.

Végül, korunk legnagyobb felfedezéséről, az atomenergiáról is olvassunk el néhány könyvet. Elsőnek Iljin: Az atom világa (Népszava, 1950.) című könyvét ajánljuk, amely legnépszerűbben ismerteti az anyag szerkezetét. Kitaj-

gorszkij: Az anyag szerkezete. (Természettudományos Kiskönyvtár (23. sz.). Világosan, szemléltetően foglalkozik tárgyával, az atomok szerkezetétől a kristályokig. Röviden ismerteti az anyag szerkezetének tanulmányozásához szükséges műszereket és módokat, ezenkívül befejezésében röviden rávilágít arra, hogy miért kell ma az anyagok szerkezetét tanulmányozni. Nem túlzás, ha az atomenergia felszabadítását korszakalkotó felfedezésnek nevezzük. Különös súlyt adnak ennek a kérdésnek azok a politikai események, amelyek az atomenergiát a háború és béke kérdésének központjába helyezték. Ezért szeretem méltóan fejezzük be bibliográfiánkat ha utolsónak a Természettudományos Kiskönyvtár 53. sz. füzetét ajánljuk, amelynek címe: Az anyag szerkezete. Az atomenergia békés célokra való felhasználása.

A politechnikai műveltség megszerzése elősegíti a dolgozók jobb munkáját, közelebb hozza őket mások munkájának megértéséhez, megbecsüléséhez.

DR. HEGEDŰS MAGDA

Az iskolai ifjúsági könyvtárak helyzete és fejlesztésük időszerű kérdései

A tanulók olvasás iránt megnyilvánuló érdeklődésének tervszerű és folyamatos fejlesztése igen jelentős nevelői feladat. Novikov, a kiváló szovjet pedagógiai szakíró így foglalja össze a kérdéssel kapcsolatos véleményét: az olvasás kiszélesíti a gyermekek tudományos és kulturális látókörét, emeli eszmei és politikai színvonalukat, a szocialista társadalom számára sokoldalúan képzett, öntudatos építőket nevel. (Az oktató-nevelő munka megszervezése az iskolában. 317. l.)

Ezeknek a fontos nevelői céloknak a megvalósításához, az iskola ifjúsági könyvtára értékes támogatást nyújthat. Pedagógiai jelentősége azért olyan nagy, mert szervezése és működése megfelelő vezetés esetén teljes mértékben az iskola nevelő-oktató célkitűzéseinek van alárendelve. Az élén olyan nevelő áll, aki a gyermekek iskolai munkáját közvetve, vagy közvetlenül ismeri, így az iskola tanulmányi, nevelési követelményeinek a könyvtári munka során érvényt tud szerezni.

Az ifjúsági könyvtár eredményes működésének azonban feltételei vannak.

Ilyen feltételek: 1. a könyvanyag mennyisége álljon arányban a tanulók létszámával, összetétele pedig feleljen meg az iskolai nevelés szükségleteinek. 2. A könyvtári munka szervezése, vezetése kielégítő legyen. A tanulók érdeklődése és az iskola e téren jelentkező követelménye között legyen meg az összhang. A könyvtár működése vonzó és fejlesztő hatású legyen. 3. A felsőbb tanügyi szervek (Tanácsok oktatási osztályai, Oktatásügyi Minisztérium) könyvtárfejlesztési terveik elkészítésénél és azok végrehajtásánál vegyék figyelembe az egyes iskolák ifjúsági könyvtárainak konkrét szükségleteit.

Ha már most ezeknek a feltételeknek a figyelembevételével megvizsgáljuk általános- és középiskoláinkat, megállapíthatjuk, hogy az elmúlt években határozottan fejlődtek. E fejlődés a könyvek vásárlására fordított pénz növekvő számadatain mutatkozik meg a legszembetűnőbben. 1949-ben az O. M. még csak 900.000 forintot irányzott elő az általános és a középiskolák könyvtárainak fejlesztésére (beleértve a nevelői könyv-

tárat is). Az elmúlt tanévben már 3,001.400 forintot fordított könyvbeszerzésre. A jövő (1953—54) tanévben az előzetes forv szerint hozzávetőlegesen 6,500.000 forinttal gazdagodnak könyvtáraink. A fejlődés irányát mutatja az is, hogy a szovjet pedagógia gazdag tapasztalatainak elterjesztése, valamint az ifjúsági könyvtárak munkájának előmozdítása céljából az O. M. számos rendeletet, útmutatást adott ki, szakcikkeket és szakmunkákat jelentetett meg, anketokon foglalkozott ifjúságunk irodalmi nevelésének és a könyvtár ezirányú felhasználásának a kérdéseivel.

Mindezekre szükség volt, mert az ifjúsági könyvtárak terén uralkodó állapotok iskolai nevelésünk további javításának komoly hátráltató tényezőivé váltak. A további lépésként a Népművelési Minisztérium Könyvtárosztálya az O. M.-mel együtt 1953. május és június havában elrendelte az iskolai könyvtárak felülvizsgálatát. E munka célja az volt, hogy a jelenlegi helyzet felmérhető legyen, összegezni lehessen a hiányosságokat, és nehézségeket, hogy így konkrét segítséget lehessen nyújtani. Cik kem további részeiben főként a felülvizsgálat során szerzett legfrissebbnek tekinthető adatokra támaszkodom. Helyenként hivatkozom azokra a személyes tapasztalatokra is, amelyeket a Gyermeklélektani Intézet ifjúsági irodalmi munkacsoportjának tagjaként az ország különböző iskoláinak meglátogatása alkalmával szereztem.

Könnyebb áttekinthetőség céljából az ifjúsági könyvtáraink állapotáról szóló beszámolót a már említett három feltétel szemszögéből készítettem el.

1. Könyvtáraink könyvállománya

Az 1952-es adatok szerint egy általános iskolai ifjúsági könyvtárra átlagban 40—50 kötet jutott. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy van olyan kisebb tanyai iskola, amelyre csak 10—20, városi iskola pedig, amelyre 2—300 kötet esett. Így például a kisújszállási iskola 890 tanulója 334 darab, a tatabányai Ady Endre általános iskola 600 tanulója 218 kötet, a sárándi ugyancsak népes általános iskola ifjúságára pedig 156 kötet esett.

A középiskolákban lényegesen jobb a helyzet. Iskolánként átlagban 1000, egy tanulóra pedig három könyv jutott. A könyvállomány megoszlásában itt is egyenlőtlenségek tapasztalhatók. A budapesti Kölcsey-gimnázium 6000, a karcagi ált. gimnázium 2050, a tatabányai Rákosi Mátyás-gimnázium 1655 kötet (1950-ben) könyvvel rendelkezett. Ellen-

ben a budapesti Huba-utcai óvónőképző már csak 220, a mezőtúri ált. gimnázium 619 kötettel folytathatta csak könyvtári munkáját.

A könyvtár igazi értéke és használhatósága azonban nem pusztán a könyvállomány nagyságától, a kötetek számától függ. A könyvtárnak a fő feladata, hogy olvasói — jelen esetben az ifjúság — kulturális igényeit és az iskola szabta követelményeket minél hiánytalanabban kielégítse. Ebből a szemszögéből vizsgálva iskolai könyvtárainkat, igen komoly hiányosságok derülnek ki. Egyik legáltalánosabbnak tekinthető panasz az, hogy az irodalmi órák kötelező olvasmányi anyaga részben, vagy teljesen hiányzik, illetve nem áll elegendő példányban ifjúságunk rendelkezésére. Pl. a mátraszöllösi ált. iskolában a magyar irodalmat úgy tanítják, hogy az irodalom tanár könyvek hiányában saját emlékezetére támaszkodva elmondja a legfontosabb művek tartalmát. Az O. M. egy év előtti adatai szerint a mintegy 6000 általános iskolára Móricz: Légy jó mindhalálig című kötelező olvasmányából 2000, az Ifjú Gárdából 3000 példány jutott. Egyéb nevelőerejű ifjúsági művek terén is hasonló volt a helyzet: Puskin: A kapitány leánya 112, Dickens: Twist Olivérja összesen 200 példányban volt meg az ország általános iskoláiban. Ez akkor is kevés, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a felsorolt könyveket főleg a felsőbb osztályosok olvassák. A tanulók feie (kb. 600.000) ugyanis felsőosztályos.

A legújabb felmérés azt mutatja, hogy az egy évvel ezelőtti helyzet lényegében nem változott meg. A hiányosságok e téren ma is megvannak. A kisújszállási ált. iskolában az Egri csillagok 1, Légy jó mindhalálig 2 példányban van meg. A Timur és csapata, — ifjúságunk egyik népszerű olvasmánya —, teljesen hiányzik a könyvtárból. A tatabányai József Attila ált. iskola 65 darab könyvének a fele régi kiadású Verne-regény. A nagymezői tanyai iskola 20 kötetes ifjúsági könyvtárában a mesét egyetlen verses meséskönyv képviseli, Petőfi költeményei hiányoznak. A sárándi iskola könyvtárából nemcsak a magyar mesemondás klasszikusai hiányoznak, hanem Jókai, Mikszáth és Gárdonyi művei is. Ifjúságunk legnépszerűbb írói — Verne, Iljin, Hegedüs Géza, egyetlen kötettel sem szerepelnek. Móricz is csak egy elbeszélés-kötet képviseli.

Középiskoláinkban is sok tekintetben hasonló a helyzet. A mezőtúri ált. gimnáziumban nincs történelmi regény. Móricz: Rokonok-jából egy példánnyal kell beérnie 164 tanulóknak. A budapesti Huba-utcai óvónőképző 280 növendéké-

nek 220 kötet áll a rendelkezésére. A kötelező olvasmányok nagyrésze hiányzik.

A hiányosan felszerelt iskolai könyvtárak természetesen súlyos objektív akadályai a könyvvel folytatott nevelőmunkának. Iskoláink egyrésze különböző módszerekkel igyekszik is enyhíteni a könyvhiány okozta káros hatásokat. Jó szervezéssel, lelkes munkával, az iskola körzetéhez tartozó üzemi, szakszervezeti, párt- és egyéb könyvtárakkal való együttműködéssel enyhíthető a könyvhiány, ellensúlyozhatók a nevelésre hátráló kedvezőtlen hatások. A megoldást azonban csakis központilag irányított, átfogó intézkedések hozhatják meg. Tudásunk szerint ilyen természetű intézkedések már az elkövetkezendő iskolai évben történni is fognak.

2. Az ifjúsági könyvtár belső munkája

Az iskolai könyvtár eredményes működésének másik fontos feltétele a könyvtár belső munkájának jó megszervezése és pedagógiai vezetése. Tapasztalataink azt mutatják, hogy egészen kivételes esetnek tekinthető az olyan iskola, ahol a könyvvel folytatott nevelőmunka szocialista módszereit ismerik és a könyvtári munkát ennek megfelelően szervezik. Mi jellemzi ezt a módszert? Olyan szervezési, foglalkozási és ellenőrzési formák tudatos alkalmazása, amelyek felhasználásával közelebb vihetjük ifjúságunkhoz, az irodalmat, megszerethetjük vele az olvasást és

a könyvek nevelőhatását kellően kiaknázzhatjuk. Ehelyett azonban a könyvvel való nevelés formálisan történik. A legjobb esetben elszigetelt könyvtári munka folyik, amelynek az iskola általános és speciális nevelési célkitűzéseihez csak nagyon kevés köze van. Az olvasás a tanulók érdeklődésének kielégítését szolgálja ugyan, de a tanulók érdeklődésének fejlesztésére, olvasmányaiknak a világnézet és jellemfejlesztés szempontjából való felhasználására nem fordítanak kellő gondot. Az iskola nem tud megfelelő kapcsolatot teremteni a gyermek olvasása és saját nevelői törekvései között. Mi aztán az eredménye a könyvtármunka szervezetlenségének? A tanulók tekintélyes része nem olvas. Az olvasó tanulók többsége pedig nem a fejlődésnek és az iskola követelményeinek megfelelő irodalmat forgatja. Serdülő fiatalságunk körében a ponyvaolvasás is elterjedt.

A jól felszerelt és helyesen vezetett iskolai könyvtár nagy pedagógiai jelentőségét két iskolából származó adategyűjtéssel kívánom szemléletesen bemutatni. Az egyik a tatabányai Táncsics-ált. iskola, amelynek a vizsgálat idején (1950) gyengén felszerelt könyvtára volt, szervezett olvasómozgalom még nem bontakozott ki. Az ifjúság olvasó rétege így kénytelen volt az iskolai könyvtáron kívüli forrásokból beszerezni olvasmányait. A lent közölt adatok 164 V—VIII. osztályos tanulótól származnak:

Könyvforrások	Iskola	Üttörő	Saját, szülő	Üzem	Párt, szaksz.	Rokon	Barát	Ismerős	Nem olvas
Fiúk	6	8	14	27	8	21	39	3	5
Lányok	5	31	12	20	6	28	48	21	3
Összesen	11	39	26	47	14	49	87	24	8

Az irányítás szempontjából legkedvezőbb könyvforrást, az iskolai könyvtárat gyér könyvállománya miatt mindössze 11-szer (3,6 százalék) említik a tanulók. Ezzel szemben a nevelői befolyás és irányítás dolgában leginkább kívül eső, kevésbé ellenőrizhető források 168

esetben (55,1 százalék) szerepelnek.

Kedvezőbb ez a kép a püspökladányi ált. iskola 123 leánytanulójánál (1952. őszi adatok). Az iskola ifjúsági könyvtára elég jól felszerelt. A könyvforrások felsorolása ezt a helyzetet a következőképpen tükrözi:

Könyvforrás	Iskola	Üttörő	Saját, szülő	Üzem	Párt, szaksz.	Rokon	Barát	Ismerős	Nem olvas
VI—VIII. osztály	100	7	31	7	13	27	55	29	5

Itt a könyvforrások súlypontja már a jól vezetett és az iskola tanulmányi célkitűzéseire igazodó könyvtárra esik (36.5 százalék, az úttörőkönyvtárral és az otthoni könyvforrásokkal együtt 50.3 százalék). Az ellenőrizhetetlen könyvforrások vonzó hatása azonban még itt is erősen érvényesül (40.6 százalék).

A fenti adatok pontosan ráirányítják a figyelmünket arra az összefüggésre, amely a könyvtár és ifjúságunk nevelése között van. A könyvtár felszerelésének fogyatékosága és a könyvtári munka módszereinek elégtelensége azt eredményezik, hogy ifjúságunk irodalmi érdeklődésének fejlesztése és irányítása kicsúszik az iskola kezéből. Az ellenőrizhetetlen könyvforrások, az irodalmi nevelés tervszerűtlensége oda vezethetnek, hogy ifjúságunk tekintélyes része az erkölcsi, értelemiségi és világnézeti fejlődését kedvezőtlenül befolyásoló irodalom hatása alá kerül.

Tekintettel a kérdés nagy horderejére, a jól vezetett ifjúsági könyvtár nevelői hatását kísérletileg is tanulmányoztuk a budapesti XIII. kerületi Váci-út 67. sz. ált. leányiskolában (1950—51. tanév). Első lépésként a jórészt elavult, olvasómozgalmi szempontból használhatatlan könyvtár helyén a Szabó Ervin-könyvtár támogatásával új ifjúsági könyvtárat rendeztünk be. A könyvtár anyagát az Áll. Gyermeklélektani Intézet irodalmi munkacsoportja állította össze az ifjúság kedvelte, nevelőhatás és művészi érték szempontjából kiemelkedő művekből. A tanulók életkori és fejlődéslélektani sajátosságaira is figyelemmel voltunk, valamint arra a körülményre, hogy leánytanulók. A könyvtár vezetését egyik magyarszakos nevelő látta el. E könyvtárpedagógiai kísérletet megelőzően a 290 V—VIII. osztályos tanuló körében adatokat gyűjtöttünk annak megállapítására, hogyan viszonyulnak az irodalomhoz, az olvasáshoz. Így például kiderült, hogy a tanulóknak csak 14.8 százaléka tagja valamelyik könyvtárnak. A ponyvairodalom olvasása általánosnak mondható jelenség náluk. Könyveiket nagyrészt ellenőrizhetetlen forrásokból szerzik be. Szervezett olvasómozgalom az iskolában korábban nem volt.

A féléven át végzett szervezett, tervszerű és pedagógiailag átgondolt munkának figyelemreméltó hatásai voltak. Így: a felsőtagozatú növendékek többsége rövid időn belül rendszeres könyvtárlátogatóvá vált; a ponyva és a polgári irodalom iránt való érdeklődés érezhetően megcsappant; a haladó szellemű ifjúsági művek iránt ugyanakkor fellendült az érdeklődés. A tanulóknak közel fele olvasmányairól rendszeres

feljegyzéseket készített (olvasási naplót). A fejlettebb és igényesebb olvasók pedig a lakóhelyük körzetéhez tartozó és gazdagabb könyvvállománnyal ellátott Szabó Ervin-könyvtárfiók tagságát szereztek meg.

A fenti kísérlet legfőbb tanulságaként leszűrhetjük, hogy a jól összeállított, könnyen hozzáférhető (az iskolában elhelyezett!) és tervszerűen vezetett könyvtár nemcsak nagy vonzóerőt jelent ifjúságunk számára, hanem biztosítja az iskola irányító szerepét is a tanulók otthoni szabad tevékenységének ezen a rendkívül fontos területén.

A Népművelési Minisztérium és az Oktatásügyi Minisztérium által most végrehajtott felmérés azt bizonyítja, hogy iskoláink egyrészében igyekeznek megoldani a nehézségeket és az elégtelen iskolai könyvtárak pótlását szorgalmazzák. Így például a budapesti Heránad-utcai, a Röck Szilárd-utcai és a Lehel-úti ált. iskolákban a gyermekek saját könyveikből osztálykönyvtárat rendeznek be. Kisújszálláson a szülői munkaközösség járul hozzá erőteljesebben a könyvvállomány növeléséhez. Más helyeken — de különösen a budai iskolákban — az üzemi és közkönyvtárakkal működnek együtt pedagógusaink.

Ha ilyen szervezési fogásokkal sikerül is enyhíteni a meglévő könyvhiányt, hátra van még a másik nagyon fontos feladat megoldása; a könyvtári munka megjavítása. E téren is igen sok hiány mutatkozik. Mindenekelőtt a könyvpropaganda kezdetleges, tervszerűtlen. Ennek az a következménye, hogy a tanulók a még meglévő jó és új szépirodalmat sem használják ki kellőképpen. Például Tatabányán a »Melletted áll a Komszomol« című könyvből három példány van, s mégis mind a három a könyvtárban volt található a felülvizsgálat idején. A József Attila ált. isk. VII. osztálya, amelynek saját könyvtára van, egy hónap alatt 40 könyvet kölcsönzött, de a meglévő »Zója és Sura« című könyvet egyik tanuló sem olvasta.

Összefoglalólag megállapíthatjuk, hogy a könyvvállomány nagysága, a könyvtár könyvanyagának megfelelő összeállítása és belső munkájának jó megszervezése együttesen biztosíthatják azt, hogy az irodalommal folytatott nevelőmunka eredményes legyen iskoláinkban.

3. Tanügyi szerveink munkájának javítása

Hátra van még annak megtárgyalása, hogy tanügyi szerveink ilyen irányú tevékenységében milyen hiányok tapasztalhatók és hogyan lehetne azokat megszüntetni.

A könyvek beszerzését az Oktatásügyi Minisztérium irányításával a városi, illetve a megyei tanácsok oktatási osztályai végzik. A felülvizsgálat és a tapasztalatok azt mutatták, hogy tanügyi szerveink ezt a rendkívül nagyjelentőségű munkát sok esetben gépiesen, tervszerűtlenül, az iskolák konkrét igényeinek figyelembevétele nélkül hagyásával végzik el. Így fordulhat aztán elő az, hogy például az egyik óvónőképző az »Orosz-magyar műszaki szótárt« két példányban is megkapja, ugyanakkor a kötelező olvasmányok terén súlyos hiányosságokkal küzd. A helyzet megjavulását eredményezné az, ha az eddigi gyakorlattól eltérően a könyvbiztosításra fordítandó összegekkel nem a megyei, vagy városi tanácsok osztályai kezelnék, hanem az O. M., illetve közvetlenül maga az iskola. A felügyeletet természetesen továbbra is az Oktatási Osztály látná el. Ily módon fokozottabban lehetne biztosítani nemcsak a könyvellátás egyenletesebb és átfogóbb megszervezését, hanem iskoláink legégetőbb könyvszükségletét is a pedagógiai célszerűség sorrendjében elégíthetnénk ki.

Nem kevésbé jelentős kérdés az sem, hogyan járulhatna hozzá az O. M. és miként mozdíthatnák elő a megyei és városi tanácsok oktatási osztályai az iskolák könyvtárosi munkájának színvonal-emelését. Kétségtelen, hogy már nevelőképzésünk tantervében is helyet kell biztosítani annak, hogy a jövő tanítóit előkészítsük az alapvető könyvtárosi feladatokra. Legalább néhány olyan, el-

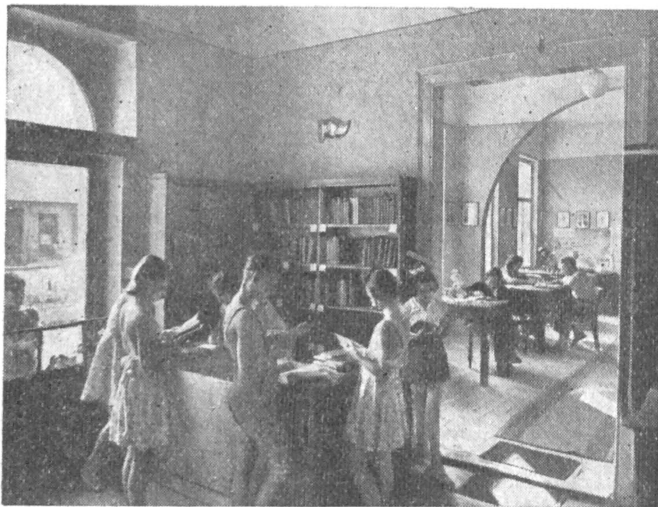
méleti és gyakorlati jellegű órát kellene már a jövő tanévtől beiktatnunk, amelyek az ifjúsági könyvtáros munkájával ismertetik meg a nevelői pályára készülő ifjúságot.

A nagylétszámú és újszervezésű iskolákban függetlenített könyvtáros beállítása látszik szükségesnek. A szerteágazó és nagy szakértelmet, könyvtárpedagógiai jártasságot kívánó feladatok kielégítő megoldását nem láthatja el olyan nevelő, akinek ez a munkakör a legtöbb esetben csak teher. Addig is, amíg ez a legkedvezőbb megoldás meg nem valósulhat, a nagyobb iskolák, — elsősorban a középiskolákra gondolunk — könyvtárvezető nevelői a tanulók létszámához igazodó méltányos óraszámcsökkentésben részesüljenek.

Ezek mellett a mélyreható intézkedések mellett fokozottabb figyelmet fordítsunk a könyvtárosi munka megjavítására oly módon is, hogy nevelőinket rendszeresen lássák el a megfelelő gyakorlati és elméleti irányítással. Az O. M. most készülő módszertani útmutatója értékes kezdeményezés, amelyet tovább kell fejlesztenünk. Módszertani levelek formájában a legszélesebb körben terjeszthetnénk el a szocialista könyvtárpedagógia bevált módszereit. Ezeknek kisebb értekezleten való megvitatása és a helyi viszonyokhoz való alkalmazása a jelenlegi helyzetben is a munka színvonalának javulását eredményezné.

DR. TÓTH BÉLA

a Vendel-utcai tanítóképző tanára

Ifjúsági kölcsönző a salgótarjáni Megyei Könyvtárban